

ROBERT MUSIL

Baltık'taki Balıkçılar

ZEPLİN
kitap

Zeplin Kitap
©2015 Zeplin Kitap
ISBN: 978-605-9115-51-3
Sertifika No: 27938
Tüm hakları saklıdır. Yayıncının yazılı izni olmaksızın
hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. Basım: Eylül 2015

Yayın Yönetmeni: Erkan Aslan
Düzelti: Öykü Toros Irvana
Dizgi ve Mizanpaj: Ulaş Kantemir
Kapak Tasarım: Ulaş Kantemir

Baskı: Yıkılmazlar Basım Yay. Prom. ve Kağıt San.
Tic. Ltd. Şti. Evren Mah. Gülbahar Cad. No: 62/C
Güneşli - İstanbul (0212 630 64 73)
Matbaa Sertifika No: 11965

Zeplin Kitap, bir Aylak Adam Kültür Sanat Yayıncılık kuruluşudur.
Merkez Mah. Kesir Sok. Çakmak Apt. No: 5/4 Çekmeköy/İstanbul
Tel: (0 216) 640 1979 / (0 542) 586 7961

bilgi@zeplinkitap.com
zeplinkitap.com
facebook.com/zeplinkitap
twitter.com/zeplinkitap

Robert Musil (1911–1942) Avusturyalı romancı ve deneme yazarıdır. Matematik, felsefe ve psikoloji alanlarında yüksek öğrenim görmüştür. Eğitim alanındaki yükselişini, yazarlığa daha çok zaman ayırabilme uğruna arka plana atan Musil; James Joyce, Franz Kafka, Marcel Proust gibi yazarlarla birlikte modern edebiyatın önde gelen yazarlarından sayılmaktadır. Üzerinde uzun yıllar çalıştığı ve türlü nedenlerle tamamlayamadığı *Niteliksiz Adam* adlı yapıtı, en önemli eseri sayılmaktadır. Tüm eserlerinde öncelikli olarak toplumsal sorunlara eğilmiştir. Nietzsche'den etkilenen yazar, eserlerinin karmaşık yapısı nedeniyle kendi dönemi içerisinde yeteri derecede anlaşılmamıştır.

BALTIK'TAKİ BALIKÇILAR

Robert Musil

çeviren
zuhal kılıç turanlı

ZEPLIN
ö y k ü

İÇİNDEKİLER

Sinek Bandı 9

Maymun Adası 13

Baltık'taki Balıkçılar 17

Koyunlara Farklı Bir Bakış 19

Lahit Kapak 21

Anıtlar 23

Boyadağıtıcı 29

Çok Güzel Bir Yer 33

Kara Tavuk 37

SİNEK BANDI

Tangle-foot[1] marka sinek bandı, yaklaşık olarak otuz altı santim uzunluğunda ve yirmi santim genişliğinde; üzeri sarı renkli, zehirli bir zamkla kaplı, Kanada yapımı bir düzenektir. Üzerine bir sinek konduğunda –sineğin kendi iradesiyle yaptığı bir hareket olmaktan ziyade başka bir sürü sinek zaten orada toplaştığı için– ilk olarak sadece her bir bacağının dış eklemi yapışıyor. Sanki karanlıkta yürürken çıplak ayak tabanlarımızla yumuşak, sıcak, kaçınılmaz bir engelden fazlası değilmiş gibi duran bir nesneye bastığımızda, beş ya da belki daha fazla parmakla bizi sımsıkı kavrayan şeyin orada uzanmış bir el olduğunu anlayıp yavaş yavaş ruhumuzu çekip alan oldukça rahatsız edici bir his gibi.

Burada hepsi, normal görünmeye çalışan sakatlar ya da kuvvetten düşmüş yaşlı askerler gibi (keskin bir

[1] Sinekleri tuzağa düşürmek için kullanılan güçlü bir yapışkan ve kâğıttan oluşan sinek bandının markasıdır. (ç.n.)

kenarda duruyormuş gibi bacakları biraz çarpık) dimdik duruyor. Konumlarını göz önünde bulundurarak ve güç toplayarak kendilerini dik tutmaya çalışıyorlar. Birkaç saniye sonra taktiksel bir karara varıp vızıldamak ve kendilerini kaldırmaya çalışmak gibi ellerinden gelen ne varsa yapmaya başlıyorlar. Bu hummalı çalışmayı yorgunluktan tükenene kadar sürdürüyorlar. Sonra biraz soluklanıp tekrar deniyorlar. Ancak zaman aralıkları gitgide uzuyor. Onlar orada duruyor ve ben onların nasıl çaresiz olduklarını hissediyorum. Aşağıdan şaşırtıcı bir buhar yükseliyor. Dilleri küçük bir çekiç gibi hareket ediyor. Kafaları, hindistancevizinden yapılmış bir Afrika idolü gibi kahverengi ve tüylü. Sımsıkı bağlanmış küçük bacaklarının üzerinde bir o yana bir bu yana dönüyorlar, dizlerini bükerek çok ağır bir yükü kaldırmaya çalışan insanlar gibi öne doğru eğiliyorlar: İşçilerden daha trajik, büyük bir çabanın ifadesi olan Laocoön heykelinden[2] daha gerçekçi bir görüntünün ardından bir saniyelik rahatlama ihtiyacının, müthiş bir kendini koruma içgüdüsüne galip geldiği sıradışı an geliyor. Bu, bir dağcının parmaklarındaki acıya dayanamayarak tutuşunu kasten gevşettiği, kar altında kalan birinin bir çocuk gibi kendini bıraktığı, avlanan bir adamın ciğerlerindeki acıyla aniden durduğu andan farksız. Artık tüm güçleriyle kendilerini

[2] Mitolojik Truva savaşındaki bir hikâyeden esinlenilerek yapılmış bir heykeldir. Hikâyeye göre, Rahip Laocoön Yunan Tanrısı Apollon'a karşı gelerek Troyalıları Truva atında düşman askerlerinin olduğu konusunda uyarır. Bunun üzerine Tanrı Apollon rahip ve iki oğlunu yılanlara boğdurarak cezalandırır. Heykelde rahip ve iki çocuğunun çaresizlikten kıvranışı ifade edilmiştir. (ç.n.)

kaldırmaya çalışmıyorlar, biraz daha batıyorlar ve o an tamamen insani görünüyorlar. Hemen sonra başka bir yerlerinden, bacaklarının üst tarafından ya da arkasından ya da kanatlarının uçlarından yapışıp kalıyorlar.

Manevi yıkımın üstesinden gelip hayatta kalma mücadelesini sürdürdükten kısa bir süre sonra, ters bir pozisyonda kapana kısılıyorlar ve hareketleri tuhaflaşıyor. Sonra arka ayaklarını gerip dirseklerine dayanarak uzanıyorlar ve kendilerini kaldırmaya çalışıyorlar. Yahut bir adamın güçlü avuçlarından ellerini kurtarmaya çalışan kadınların beyhude çabalaması gibi oturdukları zeminde kollarını gererek yükseliyorlar ya da koşarken yere kapaklanmış gibi kafaları ve kolları önlerinde, karınlarının üzerinde yatıyor, yine de yüzlerini dik tutuyorlar. Ama düşman daima hareketsiz duruyor ve böyle çaresiz, sersemlemiş anlarında galip geliyor. Bir hiçlik, takip etmenin oldukça zor olduğu bir yavaşlıkla ve genellikle manevi yıkıma yenik düştükleri anda ani bir ivmeyle onları içine çekiyor. Sonra birdenbire, yüzüstü, tepetaklak düşerek ya da bacakları yana doğru çökerek; bir de sıklıkla bacaklarıyla ters yöne kürek çeker gibi kendi çevrelerinde yuvarlanıp kendilerini bırakıyorlar. Böylece yatıyorlar. Bir kanadı havada duran düşmüş uçaklar ya da ölü atlar gibi veya çaresizliği betimleyen bitmez tükenmez hareketler gibi ya da uyuyan insanlar gibi. Hatta bazen ertesi gün bile, içlerinden biri uyanıp bir süre tek bacağını hareket ettiriyor ya da tek kanadını çırpıyor. Bazen böyle bir hareket çok şeye mal oluyor ve hepsi daha da derin bir uykuya dalıyor. Yine de sadece bacak ayrımlarının olduğu kısımda, uzun süre hayatta kalan ufak bir organ kıpırdanıyor. Açılıyor ve kapanıyor. Büyüteçsiz ayırt edemezsiniz. Durmaksızın açılıp kapanan minicik bir insan gözüne benziyor.

MAYMUN ADASI

Roma'daki Villa Borghese'de, kabuksuz, dalsız uzun bir ağaç var. Kafatası kadar çıplak, güneş ve suyla kabuklarından temizlenmiş ve bir iskelet kadar sarı. Kökleri olmadan dimdik ayakta duruyor, küçük bir istimbot büyüklüğündeki bir adanın betonuna saplanmış bir direk gibi cansız, İtalya Krallığı'ndan düz beton kaplı bir hendekle ayrılıyor. Bu hendek epeyce geniş, dış kısmı da bir maymunun tırmanamayacağı ya da üstünden atlayamayacağı kadar derin. Dışarıdan içeriye doğru belki atlanabilir ama tersini yapmak pek mümkün değil.

Ortadaki gövde, tırmanışa elverişli alanlar sunuyor ve turistlerin söylediğine göre ücretsiz basit tırmanış için ideal bir alan. Ama üstteki uzun sert dallar yatay olarak büyüyor. Eğer ayakkabılarınızı ve çoraplarınızı çıkarıp topuklarınızı kıvırarak ve tabanlarınızı yuvarlak dala sıkıca bastırarak ve ellerinizden birini diğerinin önünde tutarak sımsıkı kavrarsanız, bu yeşil ince yapraklı çamların devekuşu tüylü zirvelerine

uzanan, güneşle yıkanmış, uzun dallarından birinin ucuna ulaşmakta sorun yaşamazsınız.

Bu muhteşem ada çeşitli sayı ve büyüklükteki üç aileye ev sahipliği yapıyor. Hepsi hemen hemen dört yaşında bir çocuk büyüklüğünde olan yaklaşık on beş tane güçlü, çevik erkek ve dişi ağaçta yaşarken; ağacın dibinde, bir köpek kulübesi şeklinde ve ebadındaki, adadaki tek yapı olan konakta, güçlü kuvvetli bir çift maymun, küçük oğullarıyla birlikte yaşıyor. Bunlar adanın kraliyet çifti ve veliaht prens. Yaşlı olanlar, bekçi gibi asla konağın uzağında gezinmiyorlar; hareketsiz bir şekilde onun sağına ve soluna oturuyor ve burunlarını çevirerek uzağa bakıyorlar. Her saat başı kral yuvadan çıkıyor ve etrafa göz gezdirmek için ağaca tırmanıyor. Ardından yavaşça ağacın büyük dallarından birine atlıyor ve herkesin nasıl da saygı ve şüpheyle, karışıklıktan kaçınarak geri çekildiğini, dalda yer kalmayıncaya kadar kaçışmalarını ve tehlikeli bir atlayışla sert zemine inmek dışında yapacak bir şeylerinin kalmayışını pek umursuyormuş gibi görünmüyor. Dolayısıyla kral dalları birbiri ardına uzun adımlarla arşınlıyor ve bütün bu süreçte ona pürdikkat bakan bir çift göz bile yüzündeki ifadeden görev icabı mı yoksa keşif gezintisi amacıyla mı çıktığını anlayamıyor. O sırada veliaht prens, annesi de ilginç bir şekilde daima babasıyla aynı anda konaktan çıktığı için çatıda tek başına oturuyor ve güneş onun ince, geniş kulaklarında mercan kırmızısı renginde parıldıyor. İnsan nadiren bu genç maymun kadar sessiz, dokunaklı ve dahası görünmez bir asaletle sarıp sarmalanmış bir şey görebilir. Birbirini kovalayarak onun

yanından geçen üç maymun, cılız boynunu basit bir kavrayışla bükebilir. Berbat bir ruh hali içinde olmalarına rağmen etrafında geniş bir tur atıyor ve ona karşı ailesinden kaynaklı saygı ve çekingenlik gösteriyorlar.

Düzenli bir hayat yaşayan bu canlılar dışında adayı mesken tutmuş başka canlıların olduğunu fark etmek biraz zaman alıyor. Yeryüzünden ve gökyüzünden sürülen, büyük bir maymun nüfusu hendekte yaşıyor. İçlerinden biri yukarıdaki adaya doğru birazcık yüzünü gösterse, üç maymun tarafından şiddetli misillemeyle hendeğe geri kovuluyor. Beslenme vaktinde küçük olanlar bir kenarda ürkekçe oturmak zorundalar ve ancak diğerleri tamamen doyup ağaçta dinlenmeye çekildiklerinde kalıntıları yemelerine müsaade ediliyor. Onlara atılan şeylere dokunmalarına bile izin verilmiyor. Yaramaz bir erkek ya da düzenbaz bir dişi maymun sık sık fırsat gözlüyor. Küçüklerin fazla iyi vakit geçirdiğini fark ettikleri ilk anda, birbirlerine işaret vererek güya hazımsızlık çekiyormuş gibi tüneklerinden aşağı dikkatlice kayıyorlar. Yukarıdaki adacığa çıkmaya cesaret etmiş birkaçı çığlık atarak hendeğe geri koşuyor ve diğerlerine karışıyor ve bir yaygara kopuyor. Sonra hepsi birbirini sıkıştırıyor, böylece tüy, ten ve kızgın koyu gözlerden oluşan bir yüzey dış duvara devrilmiş bir küvet dolusu su gibi baskı yapıyor. Her şeye rağmen zalim maymun, sadece bir kenarda yürüyor ve dehşet dalgasını kendisinden uzağa itiyor. Bunun üzerine küçük siyah yüzler hareketleniyor. Bir kenardan aşağıya dik dik bakan şeytani gözlerden önce, kollarını kaldırıyor ve yalvarırcasına avuçlarını açıyorlar. Hemen sonra bu bakış

içlerinden birine kilitleniyor; o ileri geri sallanıyor; henüz hangisinin bu bakışın hedefi olduğunu anlayamayan diğer beşi de öyle yapıyor, ama içlerinde zayıf ve sakat olanlar hareket etmiyor. Sonra kralın uzun, duygusuz bakışı rastgele seçilmiş kurbana çivileniyor ve sonunda korku salmamak için kendisini kontrol edebilmesi tamamen imkânsızlaşıyor. Saniyeler içinde, bir canlı diğerini iterken otokontrol tamamen yok oluyor; kriz patlıyor ve bir mahlûk, utanç ya da itidal olmaksızın işkence altında inliyor. Diğerleri çığlığın kopmasıyla birlikte hendeğe atlıyorlar; arafta alevler arasında kalmış lanetli ruhlar gibi titriyorlar ve neşeyle gevezelik ederek olay yerinden olabildiğince uzakta toplanmaya başlıyorlar.

Her şey bittiğinde zalim maymun büyük ağacın en yüksekteki dalına tüy gibi hafif kavrayışlarla tırmanıyor, uzun adımlarla dalın ucuna geliyor; huzurlu bir şekilde yerleşiyor ve uzunca bir süre ağırbaşlı, dimdik bir şekilde kıpırdamadan duruyor. Bakışlarının Pincio ve Villa Borghese'yi aşarak bahçeleri geride bıraktığı yerde, ağaçların oluşturduğu yeşil yanardöner bulutla sarmalanmış büyük sarı şehir uzanıyor.

BALTIK'TAKİ BALIKÇILAR

Kumsalda elleriyle küçük bir kuyu kazmışlar ve bir torba dolusu kara topraktan tombul solucanları içine döküyorlar. Bol miktardaki kara toprak ve solucan yığınları beyaz kumun üzerinde karanlık, küflü, ilgi çekici bir çirkinlik oluşturuyor. Yanına derli toplu görünen tahta bir sandık yerleştirilmiş. Uzun ve pek geniş olmayan bir çekmece veya sayı tahtası görünümündeki sandık, temiz iplikle dolu. Çukurun diğer tarafına ona benzeyen ancak içi boş bir başka çekmece yerleştirilmiş.

Çekmecelerden birindeki ipe takılmış yüzlerce kanca küçük bir demir çubuğa düzgünce sarılmış ve şimdi birbiri ardına çıkarılarak dibinde temiz ıslak kumdan başka bir şey olmayan boş çekmeceye bırakılıyor. Çok düzenli bir işleyiş. Bu esnadə dört uzun ince ve güçlü el, her kancaya bir solucan takıldığından emin olmak için hemşireler kadar dikkatle süreci yönetiyor.

İşi yaparken ikişer ikişer dizlerini bükerek topuklarının üzerine çöken adamların, güçlü kemikli sırtları, uzun yumuşak yüzleri ve ağızlarında pipoları var. Ellerinin hareketleri gibi aheste aheste dudaklarından dökülen anlaşılmaz kelimelerle söyleşiyorlar. İçlerinden biri tombul bir yer solucanını iki parmağıyla alıyor, diğer elindeki aynı iki parmakla, aynen bir kunduracının ölçüyü aldıktan sonra kâğıdı kırpması gibi kolayca üç parçaya ayırıyor; ardından diğeri bu kıvranan parçaları sakince ve dikkatlice kancalara tutturuyor. Bu işlem tamamlandıktan sonra solucanlar suyla yıkanıyor ve tazeliklerini hemen kaybetmeden ölebilecekleri yumuşak kumlu çekmeceye yan yana yatırılıyorlar.

Bu yaptıkları, kaba saba balıkçıların sanki parmak ucunda yürürmüşçesine yumuşak hareketleri vasıtasıyla gerçekleşen sakin ve hassas bir eylem. Keskin dikkat gerekiyor. Koyu mavi gökyüzü bir kemer gibi üzerlerinde uzanıyor ve martılar kıyının üstünde beyaz kırlangıçlar gibi tur atıyorlar.

KOYUNLARA FARKLI BİR BAKIŞ

Koyunun öyküsü: Günümüzde insanoğlu koyunu akılsız bir varlık olarak görüyor ama Tanrı onu severdi. Defalarca insanı koyunla kıyaslayan Tanrı'nın tamamen yanılmış olması mümkün mü?

Koyunun psikolojisi: Yüce aklın iyi bir ifadesi akılsızlık görüntüsünden farksızdır.

Roma yakınlarındaki fundalıkta: Onlarda kurbanların uzun yüzleri ve narin kafaları vardı. Beyaz postlarıyla zıt siyah ayakları ve başlarıyla hastalıklı keşişleri ve bağnazları andırıyorlardı.

Bodur ve seyrek çimlere yayıldıklarında, dudakları heyecanla titriyor ve dünyaya titreşen çelikten bir ipin tınısını yayıyorlardı. Koro halinde çıkardıkları sesler, katedraldeki piskoposların ağıtları gibi çınlıyordu. Ama çoğu birlikte şarkı söylediğinde, erkek, kadın ve çocuk korosu oluşturuyorlardı. Seslerini yumuşak dalgalarla yükseltip alçaltıyorlardı. Bu karanlıkta dolaşan ve her geçen saniye ışıkla aydınlanan bir tren gibiydi, sonra çocukların sesleri erişilmez bir

tepenin başında beklerken erkeklerin sesleri vadiden aşağı koşarak iner gibi oluyordu. Onların şarkılarıyla günler ve geceler katbekat hızlı geçiyor ve dünya sona biraz daha yaklaşıyordu. Bazen tek bir ses kendi kendine yükseliyor veya lanetlenme korkusuyla alçalıyordu. Cennetin bulutları onların tüylerindeki beyaz lülelerle yeniden yaratıldı. Bunlar asırlık Katolik hayvanlar, insanoğlunun dindar yoldaşları.

Güneyde bir kez daha: İçlerindeki normalin iki katı büyüklüğündeki insan, cennete uzanan bir kilise gibi yükseğe uzanıyor. Ayaklarımızın altındaki toprak kahverengiydi ve çimler gri yeşil çizgili şeritler gibiydi. Güneş denizin üstünde kurşun bir aynadan yansıyormuşçasına parlıyordu. Aziz Petrus'un zamanındaki gibi tekneler balıkçılıkla meşguldü. Burun, cennete uzanan bir basamak gibi sallanıyor ve bulanık suya doğru uzanan görüntüsü Odysseus zamanını andırıyordu.

Her yerde: İnsan yakınlarındayken koyunlar ürkek ve akılsızdır; koyunlar onu dayak ve taşlamalarıyla tanırlar. Ama eğer insan hareketsiz kalıp da uzaklara bakarsa, oradaki varlığını unuturlar. On ya da on beş tanesi kafa kafaya verirler ve kafalarının ortasıyla ya da kafalarının arkalarındaki renkli desenlerle bir çarkın dişlerini oluştururlar. Kafataslarını sıkıca birbirine yapıştırırlar. Öylece dururlar ve oluşturdukları tekerlek saatlerce kımıldamaz. Rüzgâr ve güneş dışında herhangi bir şey hissetmek istiyormuş gibi görünmezler ve alınlarının arasında, sonsuzluğa uzayan saniyeler hapishane duvarlarında mahkûmların çekiç sallayışı gibi kafadan kafaya akan sinyalleri bulup çıkarır.

LAHİT KAPAK

Pincio'nun arka tarafında bir yerlerde ya da hâlihazırda Villa Borghese'de, aynı taş türünden yapılma iki lahit kapak çalılıkların arasında açık olarak duruyor. Herhangi bir maddi değerleri yok, orada öylece duruyorlar. Üstlerinde son bir hatıra bırakmak için bir zamanlar kendilerini taşa kopyalatmış bir çift var. Roma'da bu tarzda birçok lahit kapak görmek mümkün, ancak müze ya da kilisedekiler, sanki piknikteymiş ve iki bin yıl süren bir uykudan yeni uyanmış gibi görünen figürlerin bu ağaçların altında yarattıkları etkiyi oluşturamazlar.

Figürler dirseklerine dayanarak uzanmış ve birbirinin gözlerinin içine bakıyorlar. Aralarında eksik olan tek şey peynir, meyve ve şarap dolu bir sepet.

Kadının küçük buklelerden oluşan bir saçı var – her an saçlarını uykuya yatmadan önceki zamandan çıkarıp en son modaya uygun hale getirebilir. Birbirlerine gülümsüyorlar. Uzun, çok uzun bir gülümse-

me... Uzağa bakıyorsunuz. Onlar hâlâ gülümsemeye devam ediyorlar.

Bu sadık, düzgün, sevgi dolu, burjuva bakış asırlarca sürmüş olup Eski Roma'dan gönderilerek bugün sizin bakışınızla buluşmaktadır.

Sizin önünüzde bile bunun sürmesine, bakışlarını uzağa çevirmemelerine veya gözlerini indirmemelerine şaşırmayın, bu onları heykelsi yapmaktan ziyade daha da insani yapıyor.

ANITLAR

Onlara heykel mi anıt mı deneceği konusundaki muğlâklık bir yana, anıtların başka birçok özelliği vardır. Bunlardan hangisinin en dikkat çekici olduğu konusu biraz çelişkilidir, şöyle ki anıtlar dikkat çekici derecede önemsizdir. Dünyada bir anıt kadar görünmez olabilen başka hiçbir şey yoktur. Hiç kuşkusuz görülmek, daha doğrusu dikkat çekmek için dikilirler. Ama aynı zamanda ilgiyi iten, tıpkı bir muşambanın üzerinde bir an bile durmayan su damlaları gibi bakışların uzaklaşmasına neden olan bir şeyler barındırırlar. Aynı sokağı aylarca yürüyebilir, her bir adresi ve vitrini, yolunuz boyunca sıralanan her bir polisi tanıyabilir, hatta yürüyüş yolunuza düşen tek bir kuruşu bile gözden kaçırmayabilirsiniz ama bir gün bir binanın ilk katındaki güzel hizmetçiye bakarken üzerine kalıcı harflerle oyulmuş yazıda 1800'lü bir tarihten 1800'lü küsür bir tarihe dek unutulmaz birilerinin yaşadığını ve burayı meydana getirdiğini okuduğunuz, hiç de küçük olmayan metal levhayı fark ettiğinizde çok şaşırırsınız.

Çoğu insan bu örneğin bir benzerini insan ömründen daha uzun zamandan beri var olmuş anıtlarla bile yaşar. Her gün bir şekilde etrafından geçmek zorunda kalır veya kürsüsünü dinlenmek için oturak olarak kullanırsınız ya da sizin için yön veya uzaklık belirleyici görevi yapar; iyi bilinen bir meydanda sokak manzarasının bir parçası olan bir ağaç gibi görürsünüz ve bir sabah eksikliklerini hissettiğinizde bir anlığına afallarsınız ama asla dönüp de onlara bakmazsınız ve genellikle kadın ya da erkek olmaları dışında kimi temsil ettiklerine dair en ufak bir fikriniz dahi olmaz.

Bunun bazı istisnalarına aldanmamız yanlış olur. Örneğin elimize aldığımız bir yolculuk kitabında çok özel olan Gattamelata veya Colleoni gibi heykelleri ya da bütün manzarayı kaplayan anıt kuleleri ya da tüm Almanya'ya dağılmış Bismarck heykelleri gibi seri oluşturan heykelleri araştırırız.

Böyle etkili anıtlar mevcut olduğu gibi, güncel bir düşünce ya da duygu ifadesi barındıran başka anıtlar da mevcuttur. Ne var ki çoğu sıradan anıtın öncelikli amacı bir hatırayı akla getirmek, dikkatimizi çekerek hislerimize dini bir biçim vermektir. Buna göre amaçladıkları şey, ihtiyaç duyduğumuzdan fazlasını ya da azını gerektirdiği için, bu tür heykeller daima beklentinin altında kalır. Çekmeyi hedefledikleri ilgiyi iterler. Kimse onları tamamen önemsemediğimizi söyleyemez ama bir şekilde algı alanımız dışında kalırlar. Bu düpedüz onların niteliklerini azaltan bir barbarlıktır.

Bu hiç şüphesiz açıklanabilir bir durumdur. Zamanla her şey etkileme kabiliyetini yitirir. Hayatımızın ana hatlarını ve bilincimizin temellerini oluşturan herhangi bir şey zamanla bilincimizdeki yerini kaybeder. Sabit bir şekilde devam eden rahatsız edici bir ses birkaç saat sonra duyulmaz hale gelir. Duvarlara astığımız resimler birkaç gün içinde adeta duvarlar tarafından yutulur, nadiren önlerinde durup onlara bakarız. Kütüphanedeki kitap dizilerinin arasına yerleştirilen yarısı okunmuş kitaplar, asla sonuna kadar okunmazlar. Aslında bazı duygusal insanlar için başını sevdikleri bir kitabı almak yeterlidir ve sonra onu tekrar asla ellerine almazlar. Böyle bir durumda tutum, düpedüz saldırgandır ama örneğin aile yaşamı gibi mütemadiyen kavgacı olunan; kişinin daima duygularına göre hareket ettiği durumlarda, insan kendi duygusal yaklaşımını oluşturabilir. Evliliğin sıkı bağları, tutkunun dönekliğinden sürekli tekrarlanan şu cümleyle ayrılır: Sana on beş dakikada bir seni ne kadar çok sevdiğimi söylemek zorunda mıyım? Monotonluğun psikolojik hasarları artarak bronz ve mermerde kendini gösterir.

Anıtlarla ilgili iyi niyetliysek, doğamıza aykırı bir şekilde bizde istek uyandırdıkları ve bunu başarmak için titiz hazırlıklarla yapıldıkları sonucuna kaçınılmaz surette ulaşmalıyız. Arabalar için anıtlar gibi göze çarpmayan, renksiz tehlike işaretleri yapılsaydı suç olurdu. Velhasıl, lokomotifler uyutucu tonlarda değil tiz tonlarda korna çalar ve posta kutuları bile canlı renklerde yapılır. Kısacası anıtlar, günümüzde hepimiz gibi biraz daha çaba sarf etmek durumundalar.

Onlar için etrafta sessizce dikilip olası bakışları kabul etmek kolay, artık onlardan daha fazlasını istemeye hakkımız var. Bazı güncel kavramsal eğilimler sayesinde yavaşça yayılan bu fikri bir kez benimsediğimizde, heykel sanatımızın reklamcılıktaki modern gelişmelere kıyasla nasıl geride kaldığını görüyoruz. Bizim bronz–dökümden kahramanımız uzun zamandır bir yerlerde eskidiği için en azından parmağını cam bir bölmeye vurma hilesine niçin başvurmasın? Mermer figürler, vitrinlerdeki daha iyi yapılmış figürlerin yaptığı gibi niçin dönmesin, ya da en azından göz kırpmasın? Anıtları dikkat çekici yapmak için onlardan en azından, "Goethe'nin Faust'u en iyisidir" ya da "Şair X'in dramatik fikirleri ucuz" gibi denenmiş ve doğru logolar beklememiz gerekir.

Ne yazık ki heykeltıraşlardan böyle bahsedemeyeceğiz. Görülen o ki çağımızın şamatasını ve hareketliliğini idrak edemiyorlar. Günlük kıyafetleri içinde bir adam heykeli yapmışlarsa, hareketsiz bir şekilde bir sandalyede oturur ya da ayakta dikilir, eli ceketinin ikinci ve üçüncü düğmelerinin arasında bir yerde durur. Bazen elinde de bir tomar parşömen tutar ve yüzünde hiçbir ifade belirtisi olmaz. Genelde akıl hastanelerindeki aşırı melankolikler gibi görünür. Eğer insanlar heykellere karşı dikkatsiz değillerse ve varlıklarını fark edebiliyorlarsa, siz yanlarından geçerken onlar da tıpkı tımarhanenin duvarlarının yakınından geçerken ürperdiğiniz gibi ürperirler. Heykeltıraşlar bir ordu komutanını ya da prensi betimlediklerinde bu daha da korkutucu olur. Bayrağı elinde sallanır ama hiç esinti yoktur. Kılıcı çekilmiştir

ama kimse korkuyla geri çekilmez. Kolu buyurgan bir şekilde öne uzanır ama hiç kimse onu takip etmeyi aklına getirmez. Atı bile burnundan su püskürterek şahlanıp atlamaya hazır bir şekilde arka ayaklarının üzerinde dengede kalırken, altındaki insanların başka tarafa çekilmek yerine usulca ağızlarına bir sandviç tıkıştırmalarına ya da gazete almalarına hayret eder. Tanrı'ya şükür, anıtlardaki figürler asla hareket etmez ve kaba deyişle sonsuza dek donmuş olarak kalırlar. Bu, çaresiz bir vaziyettir.

Bu yorumlarımla anıtlardaki figürlerin, abidelerin ve benzerlerinin anlaşılmasına bir şekilde katkı sağladığımı düşünüyorum. Belki birileri bundan sonra evlerine giderken onlara şöyle bir bakar. Ama üzerinde en çok düşündüğüm, daima en anlaşılmaz bulduğum konu şu: O zaman bu neden böyle, heykeller tam olarak yüce insan için mi dikiliyor? Bu dikkatle hesaplanmış bir aşağılama gibi görünüyor. Onlara hayattayken daha fazla zarar veremeyeceğimiz için, boyunlarına bir anıt taşı asarak onları ilgisizlik denizine batırıyoruz.

BOYADAĞITICI

Eğer yıllarca resim sergilerine gitmek durumunda kalırsanız, bir gün mutlaka boyadağıtıcı terimini keşfedersiniz. Kâtibin bir şair için anlamı neyse, ressam için boyadağıtıcının anlamı da odur. Bu terim, farklı unsurların karmaşasını düzene sokar. Bilinen tarihin başından beri kâtipler on emrin ve antik çağlardan miras kalan birkaç efsanenin uyarlamalarıyla geçimlerini sağladılar; bu nedenle boya dağıtıcılığın da benzer şekilde birkaç temel ilkeye dayandığı varsayımı tamamıyla kapsam dışı sayılmaz.

On ilke çok da az sayılmazdı. Mesela, on sanatsal ilkeyi etkili bir şekilde uygularsanız, hesaplamada oluşacak yanlışlara rağmen değişken sıralarla birleştirildiklerinde, üç milyon altı yüz yirmi sekiz bin sekiz yüz farklı bileşim ortaya çıkar. Bütün bu kombinasyonların her biri diğerlerinden farklı ve toplamı yine de aynı olurdu. İşin duayeni olan ressam tüm hayatını hesap içinde geçirebilirdi: bir-iki-üç-dört-beş ..., iki-bir-üç-dört-beş ..., üç-iki-bir-dört-beş ... vesaire. Do-

ğal olarak öfkelenir ve üstün kabiliyetine bir tehdit olarak görürdü.

Ayrıca birkaç yüz bin boyadağıtıcıdan sonra bütün işin saçma bir hale geleceği ve sonra "sanatsal yönlere" geçecekleri görülür. Sanatsal yönün ne olduğunu bir sergi salonuna adım attığınız anda anlayabilirsiniz. Sadece tek bir resme bakmak durumunda kalmışsanız anlamakta daha çok zorlanırsınız ama duvarlara dağılmış sanatsal ekoller, yöntem ve dönemler duvar kâğıdı motifleri kadar kolaylıkla birbirinden ayırt edilebilir. Diğer yandan bu çeşitli ekol, yöntem ve dönemlerin teorik temelleri genelde belirsizliğini korur. Bu boyadağıtıcılar için hiçbir şekilde önem arz etmez; onlar işlerini düzgün yaparlar, işlerinde uzmandırlar ve en önemlisi emsalsizdirler ama üretim istatistikleri bütün farklılıklarını yok eder.

Yine de onların aleyhine işleyen bir dezavantajı kabul etmemiz gerek: Resimlerinin duvarda alenen asılı olduğu gerçeği. Kitapların ciltli ve genelde açılmamış olma avantajı var. Bu nedenle de daha uzun süre popüler kalırlar, tazeliklerini korurlar ve dahası ünleri onlar hakkında bilmediğiniz bir şeyler duyduğunuzda başlar. Diğer yandan boyadağıtıcılar, kâtiplere oranla adamakıllı araştırılan ve hakkında yazı yazılan olmanın avantajını taşır. Sanat piyasası olmasaydı, hangi işi seçeceğinize karar vermek ne kadar zor olurdu. İsa yaşadığı dönemde satıcıları tapınağın dışına sürmüştü: Gerçekten de içten bir Tanrı inancınız varsa, bunu satabilme yeterliliğiniz de olmalı. Ancak o zaman kendinizi onunla donatabilirsiniz ve

işte o zaman dünya şimdikinden daha inançlı bir yere dönüşür.

Boyadağıtıcılığın faydalanılan diğer avantajı da bunu yapabilmenin bir yöntemi olmasıdır. Herkes yazabilir. Muhtemelen herkes resim de yapabilir ama bu daha az bilinen bir olgudur. Teknikler ve stiller, resim sanatını bir gizem örtüsüyle sarıp sarmalamak için icat edilmiştir. Başka biri gibi resim yapmayı herkes beceremez, bunu yapabilmek için öncelikle nasıl yapıldığını öğrenmek zorundasınız. Bugünlerde resim yapma yetenekleri konusunda haklı olarak beğeni toplayan ilkokul çocukları, belki de herhangi bir sanat okulundan atılırdı. Ancak benzer şekilde akademik ressamlar, geliştirdikleri teknikleri unutmak ve alışkanlıklarını bozarak bir çocuk gibi çizebilmek için çok uğraşmalılar. Neticede okulu okul yapanın öğretmen olduğunu düşünmek eski bir hatadır, bir okulu oluşturan öğrencilerdir.

Meseleyi daha yakından incelersek, herkesin yazabileceği veya tam tersi kimsenin yazamayacağı da doğru değildir, herkes az çok dikte edebilir ve kopyalayabilir. Goethe'nin bir şiirinin bugün ortaya çıkabilmesi imkânsız; hatta bir mucize eseri Goethe'nin kendisi gelip yazsaydı bile, geçmişin muhteşem bir başyapıtı olmasına rağmen çağdışı ve pek çok yönden şaibeli yeni bir şiir olurdu. Bu akıl sır ermez konu için bu şiir, çağdaşı herhangi bir şiirden kopyalanmış gibi görünmeyeceğinden muhtemelen diğer şiirlerin onu taklit etmiş olabilecekleri dışında daha iyi bir açıklama olabilir mi? Çağdaşlık daima kopyalamak anla-

mına gelir. Atalarımız uzun, güzel, dolambaçlı düzyazılar yazmışlardır; bizler okulda hâlâ bunun nasıl yapıldığını öğreniyor olsak da, meselenin özüne daha hızlı inen kısa cümleler yazarız ve dünyadaki hiç kimse düşüncelerini dönemin dilinden soyutlayamaz. Bu nedenle hiç kimse yazdığı şeyle esasında ne anlatmak istediğini bilemez ve yazıda insanlar kelimelerle oynayacakları yerde kelimeler insanlarla oynar.

Öyleyse sonuç olarak herkesin resim yapamaması da mümkün müdür? Açıkçası ressam, boyadağıtıcının yaptığı anlamda yapamaz. Hepsinden önemlisi ressam ve şairler çağdaşlarının gözünde boyadağıtıcı ve kâtiplerin yapabildiklerini yapamayan kimselerdir. Pek çok kâtibin kendisini şair ve çoğu boyadağıtıcının da ressam sanmasının sebebi budur. Fark genellikle çok geç ortaya çıkar. O zamana kadar ressam ve şairin yeni öğrendiği bir şeyi önceden beri bilen yeni nesil kâtipler ve boyadağıtıcılar bu alanda çoktan rüştlerini ispat etmişlerdir.

Bu, ressam ve şairlerin neden daima geçmiş ya da geleceğe aitmiş gibi göründüğünü de açıklar; onlara ya hep özlem duyulur ya da nesli tükenmiş olarak tabir edilirler. Yine de olur da insan rastgele gerçeğine denk gelirse, bu her zaman muhakkak doğru kişi olmayabilir.

ÇOK GÜZEL BİR YER

Tatillerde tanınmış yerlere akın eden birçok insan var. Otellerinin bahçelerinde bira içerler ve ayrıca hoş tanıdıklar edinme fırsatı bulurlarsa, anılar biriktirmek için sabırsızlanırlar. Tatillerinin son günlerinde en yakın kırtasiyeye giderek, oradan kartpostallar alırlar ve ardından birkaç tane daha kartpostal da oteldeki görevliden edinirler. Bu insanların aldığı resimli kartpostallar dünyanın her yerinde aynı görünür. Ağaçlar ve çimler açık yeşil, gökyüzü turkuvaz mavisi, kayalıklar gri ve kırmızı boyalıdır. Sanki her an dışarıya fırlayacakmış gibi duran evler, zahmetli bir rölyef çizimle gösterilir ve renk öylesine yoğundur ki, ince bir renk şeridi genellikle kartın arka yüzünde iz çıkarır. Eğer dünya gerçekten böyle görünseydi, insan hakikaten kartpostala bir pul yapıştırıp onu en yakın posta kutusuna atmaktan daha iyi bir şey yapamazdı. İnsanlar bu resimli kartpostalların üzerine "Burası anlatılmaz güzellikte" ya da "Çok güzel bir yer" veya "Burada olup bütün bu güzelliği görememen ne kötü"

yazar. Bazen de "Buranın ne kadar güzel olduğunu tahmin bile edemezsin" veya "Burada çok güzel vakit geçiriyoruz!" yazarlar.

Bu insanları doğru anlamanız gerek. Tatilde oldukları ve diğerlerinin göremediği birçok güzel şeyi gördükleri için gerçekten çok mutlular. Ama aslında bu şeylere bakmak zorunda olmak onlara acı ve sıkıntı veriyor. Eğer bir kule diğer kulelerden daha uzunsa, bir uçurum sıradan bir uçurumdan daha derinse ya da ünlü bir tablo bilhassa büyük veya tersine çok küçükse, farklılığa göre tanınır ve hakkında konuşulur olması normaldir. Bu nedenle ki insanlar özellikle büyük veya eski, ünlü bir sarayı aramaya ve manzaralar arasından yabani olanları seçmeye eğilimlidirler. Onları sadece tren saatleri, otel ücretleri, üniformalar –ki asla aldanmayacakları tek şey– konusunda kandırabilirseniz ve Saksonya İsviçresi'ndeki bir kayalıktan bilinçsizce inmelerini sağlayabilirseniz Saksonya, kuşkusuz yeterince baş döndürücü olduğu için özgün bir Matterhorn[3] heyecanı hissedecekleri konusunda kesinlikle ikna edebilirsiniz. Fakat eğer bir şeyler yüksek, derin, büyük, küçük veya çarpıcı bir şekilde betimlenmiş, yani kısaca hakkında konuşmaya değecek bir fenomen değil de sadece güzelse sanki boğazlarında ısırıldıktan sonra ne aşağı inen ne de yukarı çıkan, boğulmak için fazla yumuşak, bir kelimenin çıkabilmesi için fazla sert, büyük bir lokma kalmış gibi tıkanırlar. Bu nedenle çıkan "Ooh!" ve "Ah!" sesleri

[3] Alp dağlarının İsviçre İtalya sınırında bulunan ve genellikle kaya tırmanışçılarının tercih ettiği belki de en tanınmış ve estetik zirvelerinden birisidir. (ç.n.)

tıkanmanın acı heceleridir. Parmaklarınızla da boğazınızın derinliklerine pek ulaşamazsınız ve biz henüz gerekli kelimeleri ağzımızdan çıkarmanın daha iyi bir yolu yok. Bununla dalga geçmek pek doğru değil. Bu gibi ünlemler acı dolu tıkanma hissini ifade eder.

Söylemeye çalıştığımız şeyler hakkında deneyimli sanat yorumcularının doğal olarak kendilerine özgü yöntemleri vardır ama bu fazla ileriye gitmek olurdu. Sıradan, dürüst bir adam bile kısıtlanmanın can sıkıcı etkilerine rağmen, güzel olduğu uzmanlarca onaylanmış bir şeyle karşı karşıya geldiğinde gerçek bir tatmin hisseder. Bu mesela, ünlü banka soyguncusu X'in firar ettiği saatte aynı banka binasından geçtiğinizi söyleyebildiğinizde, diğer insanlar Goethe'nin sekiz gününü geçirdiği bir şehre ayak bastıklarında ya da İngiliz Kanalı'nı ilk kez yüzerek geçen kadının kocasının kuzenini tanıdıklarında hissettikleriyle aynı türden bir gurur barındırır. Sadece böyle mühim bir ânı yaşamayı harika bulan insanlar gerçekten var. Bu daima orada –bulunmuş– olmakla ilgili gibi görünüyor. Genel olarak birkaç zorluk içermesine rağmen kişiyi özel hissettirir. İnsanlar tamamen işleriyle meşgulmüş gibi davranarak yalan söylediklerinden, kişisel deneyimlerden ve bu tür deneyimlerin verdiği paha biçilmez önemlilik hissinden çocukça bir haz duyarlar. Sıradışı bir şey olan kişisel kaderlerinden etkilenirler. "Kaydığı ve bacağını kırdığı o an tam da benimle konuşuyordu..." Hissettiklerini sözlere dökebilirseler şöyle bir şey çıkardı: Birisi uzun süredir buluttan perdelerle çevrili dev bir mavi bir pencerenin ardından onları gözlüyordu.

Ve belki inanmak istemeyebilirsiniz ancak tek başına bu geçerli sebep yüzünden, satın aldığımız kartpostallarda tasvir edilen yerlere yolculuğa çıkıyoruz. Bu, kartları posta yoluyla da edinmemiz çok daha kolay olacağından tek başına kulağa anlamlı gelmeyen bir eğilim. Bu, kartpostalların neden bu kadar aşırı derecede baskın ve gerçeküstü güzellikte olduğunun gerekçesi. Şayet doğal görünselerdi, o zaman insanlık bir şeylerini kaybetmiş olurdu. Kendi kendimize "Demek burası böyle görünüyormuş" deriz, karta kuşkuyla bakarız ve ardından şunları kaleme alırız: "Buranın nasıl güzel olduğunu hayal edemezsin!" Bu bir erkeğin diğerine içini dökerken takındığı tutumun aynısıdır: "Beni nasıl seviyor aklın almaz..."

KARA TAVUK

Anlatıcı kimliğinin etrafında yer alan ana karakterler olarak, üç küçük hikâyeyi ilişkilendirmek için değinmem gereken iki adam ilk gençliklerinden beri arkadaştılar; gelin onlara A1 ve A2 diyelim. Gerçek şu ki böyle eski arkadaşlıklar yaşlandıkça şaşılacak şekilde gelişmeye devam eder. Sırayla irdeleyeceğim bu beylerin olduğu gibi yıllar içinde tepeden tırnağa, yumuşak derinizden kalbinizin ta derinliklerine kadar değişirsiniz ama birbirinizle olan ilişkiniz tuhaf bir şekilde aynı kalır. Bu, uzun zaman önce çekilmiş fotoğraftaki küçük sarışın aptal çocukla kendinizi özdeşleştirmeniz ya da özdeşleştirememeniz dışında bir mesele. Aslında ele aldığım bu durumda o küçük şeytandan hoşlanıp hoşlanmadığınızdan bile emin olamazsınız. Bu yüzden de en yakın arkadaşlarınızla anlaşmazlığa düşebilir ve onları tasvip etmeyebilirsiniz, aslında birbirine katlanamayan bir sürü arkadaş vardır. Belli bir bağlamda bu tür arkadaşlıklar, arkadaşlığın tarif edilemez özünü katkısız, en saf haliyle

barındırdıkları için en derin ve en iyi olanlarıdır.

Gençliklerinde bu iki arkadaşı, A1 ve A2'yi birleştiren şey ikisinin de dindar karakterlerinden başka bir şey değildi. Her ikisi de dini prensiplere verdiği önemle övünen bir okula getirilmelerine rağmen, okulun öğrencileri aynı prensipleri göz ardı etmek için ellerinden geleni yapıyorlardı. Örneğin okulun ibadet yeri, taş bir çan kulesiyle tamamlanan gerçekten büyük, güzel bir kiliseydi; okulun özel kullanımına tahsis edilmişti. Dışarıdan ayinlere katılan yabancıların olmayışı, öğrencilerinin büyük kısmı önde diz çökme, kilise sıralarında ayağa kalkma gibi dini adetlerin gerekliliklerini yerine getirirken, arkada toplaşan küçük gruplara günah çıkarma kabininin yanında kart oynama veya merdivenlerde sigara içme rahatlığı sağlıyordu. Bazıları fincan tabağı görünümündeki taş parmaklıklı bir balkonun üzerindeki baş döndürücü yükseklikteki kuleye, daha masum çocukların kolayca hayatlarına mal olabilecek akrobatik hareketlerle çıkıyorlardı.

Tanrı'yı kışkırtacak bu tarz bir hareket, bakışları aşağı çevirip, parmaklığı kavrayıp ellerin üzerinde tehlikeli bir şekilde dengede dururken, yavaşça ayak kaslarını gererek havaya kaldırmaktan ibaretti. Bu gösteriyi yerde deneyen herhangi bir kişi, kulenin tepesindeki ayak genişliğinde taş zemine çıkmanın, kuşkusuz ne kadar özgüven, cesaret ve şans gerektirdiğini kavrayacaktır. Ayrıca yerdeki jimnastik derslerinde hünerli olmasına rağmen birçok atletik ve çevik çocuğun, bu hareketi denemeye hiç kalkışmadığını da söylemek gerek. Örneğin A1 bunu hiç denemedi. Diğer

yandan A2, –bu kısımda onu ana karakter yapalım– daha çocukken bu karakter testinin mucidi olmuştu. Onunki gibi bir vücut bulmak zordu. Çoğu insanın yaptığı gibi vücut geliştirmek için spor yapmıyordu ama görünen o ki kasları doğuştan, herhangi bir çaba sarf etmeksizin gelişmişti. Gövdesinin üstünde kadife renkte parlak gözler ve gizemli bir dinginlikten çok bir av hayvanının azgınlığı ile ilişkilendirilebilecek dişlerden oluşan küçücük, ince bir kafa vardı.

Daha sonraki öğrencilik günlerinde, bu iki arkadaş hayatın Tanrı'dan veya maneviyattan bağımsız olduğunu savunan, insanı psikolojik veya iktisadi bir makine gibi gören materyalist bir felsefeyi benimsediler. Bu düşünceye göre, böyle bir felsefenin çekiciliğinin altında özündeki doğruluk değil aksine şeytani, kötümser, ürkütücü entelektüel karakter yattığı için, ilgilendikleri konu tam anlamıyla insanın makineleşmesi olmamasına rağmen gayet iyi uygulayabilir. O zamana kadar ilişkileri çoktan özel bir arkadaşlığa dönüşmüştü. A2 ormancılık eğitimi aldığı ve çalışmalarını tamamlar tamamlamaz Rusya veya Asya'ya korucu olarak gitmekten bahsettiği sıralarda, böyle çocuksu istekleri küçümseyen arkadaşı A1 artık daha sağlam bir meşgaleyle uğraşmaya karar vermiş ve o dönemlerde kaderi onu gelişen işçi hareketine katılmaya sürüklemişti. Dünya savaşından önce tekrar görüştüklerinde, A2 Rusya macerasını çoktan geride bırakmıştı. Biraz bundan bahsetti. Şu sıra büyük bir kurumun ofisinde çalışıyordu ve burjuva rahatlığındaki görüntüsüne rağmen epey hayal kırıklığına uğramış görünüyordu. Eski arkadaşı bu sırada sınıf mücade-

lesini bırakmış ve bir borsacının sahibi olduğu, toplumsal meselelerle ilgili çok satan bir gazetede editör olmuştu. O andan sonra iki arkadaş, önüne geçilemez şekilde birbirlerini küçümsemeyi sürdürmüşler, bir kez daha irtibatı kaybetmişlerdi ve kısa bir süreliğine nihayet görüştüklerinde A2, bir insanın tekrar temiz bir sayfa açabilmek için arkadaşına bir yığın hatıradan bahsedeceği şekilde az sonra okuyacağınız hikâyeyi anlatıyordu. Bu şartlar altında diğerinin nasıl karşılık verdiği fazla önemli değildir ve konuşmaları belki en iyi monolog olarak nitelendirilebilir. Belki de hikâyenin kendisinden çok, karşısındakinin anlattıklarıyla ilgilenmeyen soğuk görüntüsünden dolayı, hikâyeyi anlatırken A2'nin tam olarak nasıl göründüğünü tarif etmek daha iyi olurdu. (Bunu söylemek yapmaktan daha kolay) Yalnız şu kadarını söyleyeyim ki, duvara dayanmış, yumuşak ucunda dengede duran keskin, sıkı, ince bir binici kırbacını akla getiriyordu. Yarı dik, yarı kambur duruşuyla oldukça rahat görünüyordu.

Dünyadaki en sıradışı yerler arasında içindeki iki, üç veya dört binanın arka taraflarının birbirine dönük olarak bulunduğu, duvarlarının ortasındaki kare deliklerin ardında mutfak hizmetçilerinin oturdukları ve şarkı söyledikleri Berlin avluları vardı, dedi A2. Kilerde asılı bakır tencerelerin görüntüsünden çıkardıkları tangırtılarının ne kadar yüksek olduğunu anlayabilirsin. Uzaktan gelen bir adam sesi kızlardan birine bağırır ya da ağır tahta ayakkabılar parkede ileri geri hareket ederek tıkırdar. Yavaş, usul usul, aralıksız, anlamsız, sonsuz bir ses gibi öyle değil mi?

Dışarıya bakan mutfaklar ve yatak odaları, tıpkı insan anatomisinde sevginin ve sindirimin bir arada oluşu gibi birbirlerine yakındır. Üst üste katlarda, ebeveyn yatakları birbirinin üstünde adeta yığılı dururlar çünkü her dairede yatak odaları aynı boşluğa yerleştirilmiştir. Cam, banyo ve tuvalet duvarları yatağın neredeyse bahçeye doğru uzandığı yerleşim şekillerini belirliyor. Yemek odaları, beyaz çinili banyolar ve kırmızı tenteli balkonlar gibi her katta üst üste duruyor. Bu dairelerde sevgi, uyku, doğum, sindirim, ani toplantılar, problemli ve huzurlu geceler adeta otomatik yemek makinesindeki sandviçler gibi dikey şekilde hizalıdır. Bu tür orta halli apartmanlarda, kaderin oraya taşındığın anda belirlenmiştir. Kabul edersin ki yaptığımız şeyler hemen hemen aynı olduğu için, insanın özgürlüğü yaptığı şeyi temelde nerede ve ne zaman yaptığında yatar. Bu nedenle belirli bir durumun kötü sonuçları birbirinin kopyasıdır. Bir keresinde yüksekliğinden faydalanmak için bir dolabın üstüne çıkmıştım ve seni temin ederim içinde bulunduğum kötü durum o açıdan tamamen farklı görünüyordu.

A2 bu anıya gülerek kadehine içki doldurdu. A1 tam o anda A2'nin dairesindeki gibi kırmızı tenteli bir balkonda oturduklarını düşündü ama bunun ona neyi anımsatacağını gayet iyi bildiğinden hiçbir şey söylemedi.

Yeri gelmişken ben hâlâ bugün –A2 kendi isteğiyle devam ediyordu– bu monotonlukta büyüleyici bir şey olduğunu bütün içtenliğimle kabul ediyorum. Geçmişte bu uçsuz bucaksızlık hissi, akla bir çölü ya

da okyanusu getirirdi. Neticede bir Chicago mezbahası (oldukça mide bulandırıcı bir görüntü) bir çiçek saksısından farklıdır! Ama tuhaf olan şu ki o dairede geçirdiğim süre boyunca, annemle babamı düşünmeyi sürdürdüm. Hatırlarsın onlarla irtibatı neredeyse yitirmiştim, ama sonra hiç yoktan şu düşünceye kapıldım: Onlar sana hayat verdiler. Ve bu tuhaf düşünce kapıdan kovulsa bacadan giren bir sinek gibi defalarca aklıma gelmeyi sürdürdü. Erken çocukluk döneminde aşılanan bu tutucu düşünce için söylenecek fazla bir şey yok. Ancak ne zaman daireme göz gezdirsem, kendime şöyle derdim: Kirandaki bol sıfırı karşılamak için hayatını satın aldın. Bazen şöyle de diyordum: Hayatını tırnaklarınla kazıyarak kendi başına kurdun. Dairem benim için bazı karışımlardan oluşan bir depo, hayat sigortası ve gurur kaynağı idi. İstesem de istemesem de bana bahşedilmiş böyle anlamsız ve dahası başka her şeyin temelinde yatan bir gizemin olması garip görünüyordu. Bana göre bu sıradan düşünce, kendimden bile özenle sakladığım bir anormallik ve tahmin edilemezlik barındırıyordu. Şimdi bülbülün hikâyesine gelelim.

Diğerlerinden farksız bir gecede başladı. Evdeydim ve karım yatağına gittikten sonra, çalışmaya oturmuştum. O geceki tek farklılık elime bir kitap ya da başka bir şey almamış olmamdı ama bu daha önce de yaptığım bir şeydi. Saat birden sonra, sokaklar sessizleşmeye başladı, konuşmalar azaldı. Bir akşamın ilerleyişine kulak kesilmek zevklidir. Saat ikide bütün yaygara ve kahkahaların yerini sarhoşluk ve geç kalmışlık almıştı. Bir şeyler için beklediğimi fark ettim ama ne olduğunu

bilmiyordum. Saat üç civarı –Mayıs ayıydı– gökyüzü aydınlanmaya başlamıştı; karanlık dairemde yatak odamın yolunu bulup sessizce yatağa uzandım. Artık uyumaktan ve bir sonraki sabahın geride kalmış güne benzeyen yeni bir gün getirmesinden başka beklentim yoktu. Uyanık mıydım yoksa uykuda mıydım bilmiyorum.

Perdelerle güneşliğin arasındaki boşlukta koyu bir yeşillik belirdi; sabahın beyaz ışığı ince şeritler halinde parmaklıkların arasından süzüldü. Bu benim son uyanık izlenimim ya da varlığı muallâk hayali bir görüntü olabilir. Sonra yaklaşan bir şeyle uyandım; sesler gittikçe yaklaşıyordu. Bir iki defa bunu uykumda hissetmiştim. Sonra yan binanın çatısına tünediler ve havada yunuslar gibi zıpladılar. Havai fişeklerin bıraktığı izlerden dolayı bir havai fişek gösterisindeki ateş topları gibi olduklarını da söyleyebilirim. Düşerken hafifçe pencere camında parlıyor ve büyük gümüş yıldızlar gibi yere konuyorlardı. Ardından büyüleyici bir deneyim yaşadım. Yatakta bir lahit kapağın üzerine uzanmış heykel gibi yatıyordum. Uyanıktım ama tam gün içinde olduğu gibi değil. Tarif etmesi çok zor ama ne zaman tekrar düşünsem sanki bir şeyler beni ters düz etmiş gibiydi. Vücudum artık katı değil de tersine kendi içine çökmekte olan bir şey gibiydi ve havada boşluk yerine gün ışığında gözükmeyen bir yoğunluk hissi, içinden bakabildiğim ve hissedebildiğim, beni de oluşturan bir karanlık vardı. Zaman küçük gergin kasılmalarla geçiyordu. Normalde asla olmayan türden bir şey o an neden olsundu? "Dışarıda şarkı söyleyen bir bülbül var." Bunu hafif yüksek sesle kendi kendime söylemiştim.

Tamam, belki de Berlin'de benim düşündüğümden daha fazla bülbül vardır, diye devam etti A2. O gün bu taşlı koruda hiç bülbül olmadığını ve bu gelenin de çok uzaklardan bana uçtuğuna inandım. Bana! Böyle hissettim ve gülümseyerek doğruldum. Bir cennet kuşu! Yani gerçekten varmış! Anlayacağın üzere böyle anlarda sanki çocukluğunu büyülü bir krallıkta geçirmişsin gibi doğaüstü güçlere inanmak tamamen doğaldır. Anında karar verdim: Bülbülü takip edeceğim. Elveda, sevgilim! diye düşündüm. Elveda, sevgilim, evim, şehrim! Ama ben daha yataktan kalkmadan ve bülbülün olduğu çatıya mı çıksam yoksa izini aşağıdaki sokakta mı sürsem diye karar vermeden önce kuş sessizce gitmiş ve belli ki uzaklara uçmuştu.

Şu anda başka bir çatıda başka bir uyuyan insanın kulağında ötüyor. A2 dalmıştı –muhtemelen hikâyenin sonunun bu olduğunu düşünüyorsun– Ama bu sadece başlangıçtı ve nasıl sonlanacağına dair en ufak fikrim yok.

Terk edilmiş ve kırık bir kalple geride bırakılmıştım. O bir bülbül, değil kara tavuktu, dedim kendi kendime. Tıpkı senin bana şu an söylemek istediğin gibi. Kara tavukların başka kuşları taklit ettiğini herkes bilir. O an tamamen uyanıktım ve sessizlik beni bunaltıyordu. Bir mum yaktım ve yanımda yatmakta olan kadını inceledim. Teninin rengi tuğla gibi solgundu. Bedenini saran battaniyenin beyaz kenarı kar gibiydi. Vücudunu saran geniş gölgeli garip halkalar, mumdan ve benim kollarımın pozisyonundan kaynaklanmasına rağmen garipti. Ne var yani diye düşün-

düm. Eğer gerçekten bir kara tavuk idiyse ne olmuş! Sıradan bir kara tavuk da bende böyle çılgın bir etki yaratabilirdi. Bu her şeyi olağandışı yapıyordu. Senin de iyi bildiğin gibi, tek bir hayal kırıklığı gözyaşına neden olurken, tekrarlanan bir hayal kırıklığı gülümsetir. Bu esnada karıma bakmayı sürdürüyordum. Bu olanların hepsi bir şekilde birbiriyle ilintiliydi ama nasıl olduğunu bilmiyordum. Kendi kendime şöyle düşündüm: Seni yıllarca dünyadaki her şeyden çok sevdim ve şu an sönmüş bir sevgi külü gibi yatıyorsun. Şu an benim için bir yabancısın ve ben bu aşkın sonuna geldim. Ondan bıkmış mıydım? Daha önce hiç bıkkın hissettiğimi hatırlamıyorum. Şöyle söyleyeyim: Bu adeta kalbinde, bir dağı geçmek için kazdığın ve diğer tarafa geçtiğinde aynı vadi, aynı evler ve aynı küçük köprüden oluşan başka bir dünya bulduğun bir delik açmak gibi bir histi. Sahiden ne olduğu hakkında bir fikrim yoktu ve bugün bile anlayamıyorum. Belki de sana bu hikâyeyi ondan sonrasındakilerle ilişkilendirerek anlatmakla hata ediyorum. Sana sadece bütün deneyimim boyunca bunun benim için anlamını ifade edebilirim: O an bana uzaklardan gelen bir işaret gibi görünüyordu.

Başımı her şeyden habersiz uyuyan ve bütün bu olan bitende en ufak bir rolü olmayan karımın bedeninin yanına koydum. O an göğsü eskisinden daha hızlı yükselip alçalıyor gibi göründü ve duvarlar denizdeki bir gemiye vuran dalgalar gibi adeta bu uyuyan vücudun üzerine doğru geliyordu. Muhtemelen hiçbir zaman elveda diyemeyecektim, kendi kendime dedim ki, eğer hemen kaçmazsam sağlam büyük bir

geminin varlığını asla fark etmeyeceği başıboş bir kayık gibi kalacaktım. Onun uyuyan bedenini öptüm, hissetmedi. Kulağına bir şeyler fısıldadım ve bunu belki de duymasın diye çok sessizce yaptım. Sonra kendimle dalga geçtim ve bülbül sanısına güldüm ama yine de sessizce giyindim. Galiba ağladım ama gerçekten ayrıldım. Uçarı ve kaygısız biri gibi hissettim ve hatta kendime aklı başında hiç kimsenin bu tarz bir şey yapmayacağını anlatmaya çalıştım. Ayık olduğuna inandırmak için kaldırım taşlarına söylenen bir ayyaş gibiydim.

Tabii ki pek çok kez geri dönmeyi, defalarca ona geri dönmek için dünyanın yarısını geçmeyi istedim ama asla yapmadım. Benim için ulaşılmaz olmuştu. Anlar mısın bilmiyorum. Kısacası bir haksızlık yapmış ve artık düzeltemeyeceğini kemiklerine kadar hisseden birisiydim. Bu arada niyetim günah çıkarmak değil. Hikâyelerimi sadece kulağa doğru geliyor mu diye anlatmak istiyorum. Yıllardır bunlardan kimseye bahsedememiştim ve kendi kendime konuşur, açıkça akıl sağlığımı sorgular olmuştum. O dönemki gerekçem yine de akla yatkındı.

Ardından iki yıl sonra kendimi Güney Tirol'deki Cima Di Venezza'nın kanlı siperlerinden Caldonazzo gölünün sonuna kadar yayılan savaşın ölüm üçgeninde buldum. Orada savaş hattı, bir güneş ışığı gibi güzel isimli iki tepeyi geçerek vadinin derinliklerine uzanıyor ve dağların dinginliğinde kaybolmak için diğer tarafta tekrar beliriyordu. Aylardan Ekim'di, hafif destekli siperler yapraklarla kaplanmış, göl huzur

veren bir mavilikle parıldıyordu. Tepelerin kurumuş cenaze çelenkleri gibi göründüğünü sıklıkla içimde en ufak bir ürperti bile hissetmeden kendi kendime düşünüyordum. Kararsız ve bölünmüş vadi onları sarıyordu. Ama bizim işgal ettiğimiz alanın ötesinde hafif bir dağılma oldu ve bir trombonun patlaması gibi ses çıktı. Düşman mevzilere doğru karanlık, kapsamlı, cesur bir ilerlemeydi.

Geceleyin daha ileriye doğru devam ettik. Vadide, yukarıdan gelen taşların yaratacağı çığ etkisiyle bizi oradan sürebilecekleri bir eğimdeydik. Bunun yerine bizi yavaşça devamlı top ateşleriyle sıkıştırıyorlardı. Böyle bir gecenin sabahında hepimizin yüzüne saatlerce gitmeyecek tuhaf bir ifade yerleşmişti: Gözlerimiz büyümüş ve kafalarımız birbirimizin omzuna yeni basılmış çimenler gibi düşmüştü. Bu gecelerin tamamında kafamı pek çok kez siperin kıyısına doğru uzatıyor ve bir sevgiliye bakarcasına dikkatle omzumdan geriye bakıyordum. Zifiri karanlığa karşı sanki sert kıvrımlı cam şeklinde bir siluetmiş gibi duran açık mavi Brenta dağlarını görüyordum. Böyle gecelerde yıldızlar parlak gümüş folyo kesikleri gibiydiler, jöleli kurabiyeler gibi büyüktüler ve gökyüzü gece boyu mavi kalıyordu. İnce yarım ay sırt üstü uzanmış, bazen gümüş bazen altın tonlarda ihtişamla parıldıyordu. Nasıl güzel olduğunu bir hayal et. Böylesi bir güzellik sadece tehlike karşısında oluşur. Sonra bazen bu görüntüye daha fazla dayanamayarak, neşe ve arzuyla sersemlemiş bir halde küçük bir yer solucanı gibi, şimdiye kadar gördüğün hiçbir şeye benzemeyen büyüleyici derecede renkli ve karanlık, altın yeşil bir

koyuluktaki ağaçlara doğru sürünüyordum.

Ama işler gündüz farklıydı, ortam o kadar rahattı ki at sırtında ana kampa kadar gidebilirdin. Oturmak, düşünmek, gerçek anlamını ilk kez anladığın tehlikenin korkusunu hissetmek için sahip olduğun tek zaman dilimi buydu. Her gün, yeni kurbanlarını seçiyordu. Haftalık ortalama ölü sayısı yüzden fazlaydı. Zaten bölgesel ordu çalışanları sonuçları bir sigorta şirketi gibi duygusuzca tahmin ediyordu. Bu arada, bunu sen de yapıyorsun. En iyi koşullar altında olmasan da olasılıkları içten içe biliyor ve güvende hissediyorsun. Bu, sürekli çapraz ateş altında yaşarken nadiren hissettiğin serinkanlılığın bir işlevi. Şunu ekleyeyim de yaşadığım durumla ilgili kafanda yanlış görüntüler oluşmasın. Bu aslında birkaç gün önce gördüğünü hatırladığın ama artık orada olmayan kısmen tanıdık bir yüzü birdenbire arama ihtiyacı hissettiğinde ortaya çıkıyor. Böyle bir yüz seni olması gerekenden daha fazla üzebilir ve mum alevi gibi uzun süre havada asılı kalabilir. Her çeşit tuhaf üzüntüye karşı çok daha duyarlı hale gelmiş olmana rağmen ölüm korkun azalmıştır. Bu sanki insanın taş gibi taşıdığı, birinin ölümünden duyduğu korkunun aniden tesirini kaybetmesi ve ölümün belirsiz yakınlığının içinde olağanüstü özgürlük çiçeklerinin açması gibiydi.

Bu zaman diliminde bir kez bir düşman uçağı sakin karargâhımızın üzerindeki semada belirdi. Bu, pek sık olmazdı. Takviye edilmiş tepelerin arasındaki dar geçitli dağlar, yüksek rakımda tehlike oluşturabilirdi. O an bu kasvetli tepelerden birinin üzerinde

duruyorduk ve apansızın bir makineli tüfeğin yaylım ateşi gökyüzünü bir pudra fırçasıyla hızla boyuyormuş gibi küçük beyaz şarapnel bulutlarıyla kapladı. Âdeta çekici ve keyifli bir görüntüydü. Güneş, uçağın üç renkli kanadının arasından, sanki buzlu camlı bir kilise penceresinin ardından ya da renkli krepon kâğıdının arasından süzülür gibi parıldıyordu. Tek eksik Mozart müziğiydi. Bu sırada, sanki yarışlarda bahis oynayan seyirci kalabalığı gibi durduğumuzu düşünmeden edemedim. İçimizden biri şöyle dedi: En iyisi siper alalım. Ama hiç kimse bir tarla faresi gibi bir deliğe atlama niyetinde görünmüyordu. O an allak bullak olan yüzüme doğru uzaktan gelen bir ses işittim. Tabii başka türlü olmuş da olabilir, önce sesi duymuş ardından yaklaşan tehlikenin farkına varmış olabilirim ama hemen anladım ki, bu bir hava saldırısıydı. Bunlar o günlerde uçakların yukarıdan bıraktığı, bir kurşunkalemden daha kalın olmayan, sivri uçlu demir çubuklardı ve kafanızdan girse ayak tabanınızdan çıkardı ama genelde isabet etmezlerdi. Bu yüzden kolaylıkla atılırlardı. Bu benim gördüğüm ilk hava saldırısı olmasına rağmen –bombaların ve makineli tüfeklerin ateş sesleri tamamen farklıydı– nasıl olduğunu çok iyi biliyordum. Heyecanlıydım ve bir saniye sonra alışık olmadığım garip bir önsezi hissettim: Vurulacağım!

Nasıldı biliyor musun? Bu ürkütücü bir malum olma hissinden çok beklenmedik bir talih kuşunun çarpması gibiydi. Önce sesi duyan tek kişi olmama şaşırdım. Sonra ses tekrar kaybolur diye düşündüm. Ama kaybolmadı, hatta daha yakına geldi ve hâlâ uzaktan gelmesine rağmen nispeten arttı. Dikkatle

diğerlerine baktım ama hiç kimse yaklaşandan haberdarmış gibi görünmüyordu. O an bu belli belirsiz ötüşü fark eden tek kişi olduğumu anladığımda içimde bir şeyler beni onu bulmaya itti: Yukarıdan gelen ölüm ışınları gibi bitmez tükenmez bir hayat ışığı. Bunu uydurmuyorum olabildiğince açık ifade etmeye çalışıyorum. Elbette bir dereceye kadar, anlaşılır bir biçimde konuşmana rağmen kelimelerin karışık çıktığı bir rüyaymış gibi göründüğünü biliyorum ama şimdiye kadar makul bir fiziksel tanımlama yaptığıma inanıyorum.

Sesin yaklaştığını tek başıma duyduğum andan beri uzun zaman geçmişti. Bardak ağzının çınlaması gibi çınlayan, kasvetli, keskin ve çok tiz bir sesti. Ancak onda gerçekdışı bir şeyler vardı. Bunun gibi bir şeyi daha önce duymamıştın dedim kendi kendime ve bu ses bana yöneldi. Onunla iletişim halinde ayakta dikiliyordum ve bana bir şeyler olacağı konusunda en ufak bir şüphem yoktu. Ölümün eşiğinde akla gelen türde düşüncelerim yoktu, aksine bütün düşüncelerim geleceğe yönelikti. Sadece birkaç saniye içinde Tanrı'nın varlığının bütün vücudumu saracağını hissedeceğimden emin olduğumu söyleyebilirim. Üstelik bu söylem, sekiz yaşından beri Tanrı'ya inanmayan birine ait.

Bu sırada, yukarıdaki ses daha da hissedilir hale geldi, artarak tehlikeli bir biçimde yaklaştı. Kendime defalarca, diğerlerini uyarmalı mıyım uyarmamalı mıyım? diye sordum, ama varsın vurulayım ya da vurulsunlar, tek kelime etmeyecektim. Belki de savaş

alanında yalnızca benim için şakıyan ses yanılsamasında şeytani bir kibir vardı. Belki de Tanrı, şişinen ve kendini herkesten tepede gören biz zavallı kulların boş bir yanılsamadan fazlası değildir. Bilmiyorum. Ama bununla birlikte şu var ki, gökyüzü diğerleri için de çınlamaya başlamıştı. Yüzlerindeki tedirginliği fark ettim ve hiçbiri tek bir kelime bile etmedi! Tekrar yüzlerine baktım. Bu tarz tuhaf düşüncelere aşina olmayan bu insanlar yukarıdan gelecek bir mesajı bekleyen bir grup havari gibi hiçbir şey bilmeksizin öylece duruyorlardı. Aniden çınlama, üç ila otuz metre üstümüzde dünyevi bir sese dönüştü ve kesildi. O şey buradaydı. Tam ortamızda, bana daha da yakın, sessizleşmiş ve toprak tarafından emilmiş, gerçek üstü derin bir sessizliğe gömülmüş bir şey...

Kalbim sessiz ve hızlı atıyordu. Bilincimi bir saniye bile kaybetmedim, hayatımdan saniyenin binde birinde bile bir eksilme olmadı. Ancak sonra herkesin bana baktığının ayırtına vardım. Bir santim bile kımıldamamıştım ama vücudum şiddetle köşeye sıkışmış, 180 derece dönmüştü. Sanki bir hipnozdan uyanıyormuşum gibi hissettim. Ne kadar süredir baygın olduğuma dair bir fikrim yoktu. Önce kimse benimle konuşmadı. Sonra nihayet birileri "Hava saldırısı!" dedi ve herkes onu bulmaya çalıştı, ama toprağın derinlerine gömülmüştü. O an içimi telaşlı bir şükran duygusu kapladı ve sanıyorum ki tüm vücudum kızardı. Eğer o dakika, birileri Tanrı'nın vücudumdan içeri girmiş olduğunu söyleseydi gülmezdim, tabii bir parçasının bile benim içimde olduğuna inanmazdım da. Yine de ne zaman o ânı tekrar düşünsem, öyle bir şeyi yeniden

hatta daha canlı bir biçimde yaşamayı aşırı derecede istediğimi hissediyorum.

Yeri gelmişken, bunu bir kez daha yaşadım da, ama daha canlı değildi. A2 son hikâyesine başlamıştı. Bir anda kendine güvenini yitirmiş gibi göründü ama hikâyesini anlatırken kendisini dinlemeye can attığını görebilirdiniz.

Hikâye, aksini iddia etmesine rağmen çok büyük bir sevgi beslemediği annesiyle ilgiliydi. Üstünkörü bir biçimde biz sadece pek birbirimize benzemiyorduk ve üstelik bu, yıllarca aynı küçük kasabada yaşamış yaşlı bir kadın ve onun düşünce şekliyle pek uyuşmayan oğlu için oldukça doğaldı. Kilosunu fazla gösteren bir ayna karşısında bir insanın hissedeceği gibi huzursuz hissetmeme neden oluyordu. Ben de yıllarca eve gitmeyerek onu incitmiştim. Ama o her ay, birçok soru sorduğu endişe dolu mektuplar yazıyordu. Çoğu zaman ona cevap yazmamama karşın bunda sıra dışı bir şeyler vardı ve tüm bunlara rağmen az sonra anlatacaklarımın da göstereceği gibi ona karşı daima güçlü bir bağ hissettim.

Belki de yıllar önce hayallerine Tanrı bilir ne heveslerle dünyaya getirdiği bir küçük erkek çocuğunun resmi kazınmıştı. Bu resim bundan sonra herhangi bir biçimde silinemedi. Geçen uzun zaman içinde o küçük çocuk ben oldum ve annemin sevgisi, o zamandan beri sanki batan bütün güneşler bir yerlerde toplanmış da karanlıkla aydınlık arasında asılı kalmış gibi üstüme yapışmıştı. İşte beyhude olmayan kibrimden yine bahsedeceğim. Seni temin ederim ki, ne bir

zamanlar nasıl bir insan olduğunu görmek için kibirle fotoğraflara bakmak ne de bir zamanlar bir yerlerde yaptıklarının hatıraları arasında mutlu olmak gibi pek çok insanın yaptığı gibi yaparak kendim hakkında uzun uzadıya düşünmeyi severim. Bu tarz kişisel birikimler benim için tamamen anlaşılmaz şeylerdir. Ne özellikle fazla hassas ne de an için yaşayan bir insanım, ama bir şeyler bittiğinde, tükendiğinde benim de içimde bitmiş ve sona ermiş oluyor. Ve daha önce sıkça yürüdüğümü hatırladığım bir caddede bulunduğumda ya da eskiden yaşadığım bir evi gördüğümde, hiç düşünmeksizin, sanki o an çok utandırıcı bir anıyı hatırlamışım gibi bir iç sızısına ve kendimden uzaklaşma hissine kapılıyorum. İnsan değiştikçe geçmişle bağı da kopuyor. Bana göre ne kadar değişmiş olursan ol, eğer arkada bıraktığın şey kusursuz olsaydı bunu yapamazdın. Tam da genel olarak bu şekilde hissediyor olmam nedeniyle, benim değişmeyen, hiçbir benzerliğiyle beni bunaltmayan bir resmimi saklayan, asıl niyeti var olmamı, hayata tutunmamı sağlamak olan bir insanın varlığını fark etmek harikaydı.

Gerçek hayatında apaçık kısıtlanan bir kadın kimliğine tıkılmış olduğu halde, sahici bir dişi aslandı desem anlar mısın? Düşündüğümüz anlamda uyanık bir kadın değildi. Hiçbir şeyi umursamazlık edemez, hayatla ilgili büyük kararlar veremezdi. Ayrıca çocukluğumu düşündüğümde iyi insan tanımına uygun biri de değildi. Daima sinirli ve gergindi. Öfkeli bir yapı ve kısıtlanmışlığın bir arada olmasının sonuçlarını tahmin edebilirsin. Tanrıların tıpkı masallarda yılan ve balık şekillerinde olması gibi, insanoğlunun da

günlük varlığının ötesinde başka karakter ve kişiliklerinin olduğunu düşünürüm.

Hava saldırısındaki olayın üzerinden çok zaman geçmeden, Rusya'da bir muharebe sırasında esir alınmıştım. Sonuç olarak büyük değişim yaşadım ve bu yeni hayatım uzun süre çekici geldiği için eve dönme konusunda pek acele etmedim. Sosyalist sistemi hâlâ beğenirim ama o dönem bir gün fark ettim ki birkaç temel esasına artık inanarak katılmıyorum, bu yüzden bireyselliğin zirvede olduğu Almanya'ya kaçarak sosyalizmin tehlikeli etkilerini atlattım. Sadece uygunsuz davranabileceğim ve bundan utanç duymak zorunda olmadığım bir ülkeye geri dönmenin hoşnutluğuyla ihtiyaç duymadığım halde her çeşit şaibeli işe teşebbüs ettim. Her şey yolunda iyi gitmiyordu ve işlerin tam anlamıyla berbat olduğunu söyleyebilirim. Ailemin durumu da çok iyi sayılmazdı. Annem bana birçok sefer şöyle yazmıştı: "Sana yardım edemiyoruz oğlum; ama eğer bir gün bizden alacağın küçük meblağdaki mirasın bir katkısı olacaksa, senin için seve seve ölürüm." Yıllardır onu ziyaret etmememe ve en ufak ilgi alaka göstermememe rağmen böyle yazmıştı. Bu içli sözlerin ardında yatan dürüstlükten hiç kuşkum olmamasına rağmen bunu mübalağa olarak gördüğümü ve pek önemsemediğimi itiraf etmeliyim. Fakat öte yandan büsbütün sıra dışı bir şey oldu: Annem gerçekten hastalandı ve görülen o ki ona çok bağlı olan babamı da beraberinde götürdü.

A2 devam etti. Bir süredir içinde taşıdığını kimsenin bilmediği bir hastalık yüzünden öldü. Pek çok

sebebin kesişmesinin neticesinde öldüğü düşünülebilir ve bu açıklamayı kabul etmediğim için hakkımda kötü düşünmenden korkuyorum ancak burada yine dikkat çekici tesadüfî durumlar vardı. Annem kesinlikle ölmek istemiyordu. Aslına bakarsan hastalığa karşı savaştığını, erken gelen ölüme kızdığını biliyorum. Yaşama arzusu, inançları, umutları hepsi hastalığının karşısındaydı. Anlık isteklerini yöneten bir karakterinin olduğu da söylenemez. Böyle olsaydı hiçbir şekilde teşebbüs etmediği intiharı düşünebilir ya da düşkünlüğe razı olurdu. Kendisinin kurbanı olmuştu. Hiç vücudunun kendine ait isteklerinin olduğunu fark ettin mi? İrademizi, duygu ve düşüncelerimizi oluşturan şeylerin toplamı –bizi kontrol eden her şeyin– sınırlı bir kapasiteyle hareket ediyor. Hastalık ve iyileşme gibi önemli mücadelelerde ve kaderin dönüm noktalarında, son sözü ve yalnızca gerçeği söyleyen vücudumuzun başlıca çözümü elinde bulundurduğuna inanıyorum.

Ama her ne olursa olsun annemin hastalığı bana kendi iradesiyle bir şeyler yaptığı izlenimini vermişti. İstersen buna hayal gücü de ama şu var: Annemin hasta olduğu haberini duyduğumda, her ne kadar mesajda telaşlanmak için hiçbir sebebin olmadığı söylense de, benliğimde çarpıcı ve bütünsel bir değişim yaşadım. Yüreğimdeki katılık anında erimiş ve kendimi adeta evimi terk ettiğim geceki uyanışımla, gökyüzündeki ötüş sesini beklediğim ana benzeyen bir halin içinde bulmuştum. Hemen annemi ziyaret etmek istedim ama bir sürü bahaneyle beni geri çevirdi. Öncelikle beni görmek için can attığı, ancak bu ciddi

hastalığın geçmesi için beklemem gerektiği haberini yolladı böylece beni sağlıklı karşılayabilecekti. Sonra ziyaretimin onu çok üzeceğini bildirdi ve son kez ısrar ettiğimde çok yakında iyileşeceğini kısa bir süre daha sabırlı olmam gerektiğini söyledi. Görülen o ki yeniden görüşmemiz onun verdiği karardan vazgeçmesine neden olabilirdi ve sonra her şey o kadar çabuk oldu ki cenazeye güçlükle yetiştim.

Oraya gittiğimde babamın da aynı hastalıktan mustarip olduğunu gördüm. Daha önce de bahsettiğim gibi tek yapabildiğim ölürken acısını dindirmekti. Geçmişte kibar bir adam olmasına karşın son günlerinde sanki birçok sebepten beni suçluyor ve varlığıma sinirleniyormuş gibi, şaşırtıcı bir biçimde inatçı ve kaprisli davranıyordu. Cenazesinden sonra birkaç hafta süren bir temizlik yapmam gerekti; acelem yoktu. Ara sıra komşular eski alışkanlıklarıyla geliyor ve tam olarak babamın, annemin, kendilerinin oturma odasında nerede oturduklarından bahsediyorlardı. Her şeye dikkatlice göz gezdiriyor ve onu bunu satın almayı teklif ediyorlardı. Tipik küçük kasaba insanıydılar. Her şeyi adamakıllı inceledikten sonra içlerinden biri bana şöyle dedi: "Koskoca bir ailenin birkaç hafta içinde silinip gitmesi ne rezalet." Tabii ki önemsemedim. Yalnız kaldığımda sessizce oturup çocuk kitapları okuyordum; çatı katında onlarla dolu bir kutu bulmuştum. Tozlu, kirli, kısmen yıpranmış ve kırılgan, kısmen nemden ıslanmışlardı. Onlara dokununca bitmek bilmeyen siyah yumuşak toz bulutları uçuşuyordu. Üstündeki damarlı kâğıt geride sadece pürüzlü kâğıt parçaları bırakacak şekilde zamanla

karton cildi aşındırmıştı. Ama sayfaları çevirir çevirmez tehlikelerle dolu açık denizde rotasını belirleyen bir denizci gibi içeriklerin arasında hızlıca göz gezdirdim ve garip bir şey buldum. Sayfaları çevirdiğim üst köşede ve her kitabın alt kenarında belli belirsiz bariz şekilde küften farklı olan siyahlığı fark ettim. Sonra bir sürü belli belirsiz nokta ve ilk sayfalarda rastgele karalanmış kalem izleri gördüm. Ve birden anladım ki bu bilmeyerek oluşturulan haraplık, bu kalem çizikleri ve çalakalem çizilmiş noktalar, bir çocuğun, kendi çocukluğumun, otuz küsur yıl çatı katında bir kutunun içinde saklanmış ve unutulmuş parmak izleriydi.

Sana söylediğim gibi bazı insanlar için kendilerini hatırlamak sarsıcı bir hadise değildir ama benim hayatımı altüst eden bir şeydi. Ayrıca otuz küsur yıl önceki odamı buldum. Sonraları yatak ve benzeri eşyaların deposu olarak kullanılmıştı ancak ben oradaki çam masanın önüne, zincirleri üç yunustan oluşan gaz yağı lambasının altına oturduğumda odanın amacı değişiyordu. Yeniden bir günümün çoğunu orada otururak geçirdim ve bacakları yere değmeyecek kadar kısa olan bir çocuk gibi kitap okudum. Bildiğin gibi biz yetişkinler ayaklarımız yere sağlam bastığı için kafalarımızın kontrolsüz olmasına alışkınızdır. Ama çocukluk henüz her iki tarafa da erişememek, hâlâ tüy gibi yumuşak ellerinin olması, yetişkinlerden farklı olarak bir kitabın önüne, sanki sonsuz uçurumlarda süzülen bir küçük yaprağın üstüne tünemiş gibi oturmak anlamına gelir. İnan bana o masada yere gerçekten değemedim.

Üstelik bu odada kendime bir yatak kurdum ve orada uyudum. Sonra kara tavuk yine geldi. Bir gece yarısı, müthiş, güzel bir ötüşe uyandım. Tam olarak uyanmadım, uykumda uzun süre dinledim. Bir bülbülün şakımasıydı. Bahçedeki çalılıklara değil de bir komşunun çatısına tünemişti. Bir süre gözlerim açık uyukladım ve kendi kendime, burada bülbül olmaz bu kara tavuktur diye düşündüm.

Sana bugün bahsettiğimle aynı hikâye olduğunu sanma. Değil, çünkü henüz ben bülbül olamaz kara tavuktur diye düşündüğüm anda uyandım. Saat sabahın dördüydü. Gün ışığı gözlerime vuruyordu. Uykum denizdeki son dalganın sahildeki kuru kuma değerek kaybolduğu hızla kaçtı. Yün bir battaniye altındaymış gibi gün ışığı ile örtülmüşken bir kara tavuk açık pencereye oturdu. Benim şu an burada oturuşum kadar gerçekti.

Ben senin kara tavuğunum, beni hatırlamıyor musun? dedi.

Hemen hatırlamadım ama kuş benimle konuşunca mutlu oldum.

Bu pencere eşiğine daha önce de oturmuştum hatırlamıyor musun? diye devam etti ve o zaman yanıtladım: Evet bir gün tam da şu an oturduğun yerdeydin. Onu içeri çekerek hızla pencereyi kapattım.

Ben senin annenim, dedi.

Bu kısmı pekâlâ da hayal etmiş olabilirim. Ama kuşun kendisi benim uydurduğum bir şey değildi. Orada oturdu, içeriye doğru uçtu ve ben hızla pencereyi kapattım. Çatı katına gittim sana biraz önce söy-

lediğim gibi çocukluğumda beni daha önce de ziyaret eden kara tavuk için var olduğunu hatırladığım kuş kafesini aradım. Pencere pervazında oturmuş sonra odama girmişti ve bir kafese ihtiyacım vardı. Daha sonra evcilleştiği için onu daha fazla kilitli tutmamıştım. Odamda özgürce yaşıyor bir içeri bir dışarı uçuyordu. Bir gün geri gelmemişti. Ancak şimdi dönmüştü. Aynı kara tavuk mu diye düşünmek istemiyordum. Kafesi buldum ve işe yarar yeni bir kutu kitap buldum ve sana tek söyleyebileceğim daha önce kara tavuğuma tekrar kavuştuğum günkü kadar iyi bir insan olduğumu hiç hissetmemiştim. Sana iyi bir insandan kastımın ne olduğunu nasıl anlatabilirim?

Tekrar konuştu mu peki? diye sordu A1 kurnazca.

Hayır, dedi A2. Konuşmadı ama onun için kuşyemi ve solucan bulmak zorundaydım. Bunun benim için biraz zor olduğunu tahmin edersin. Yani gerçek şu ki o solucan yiyordu ve ben onun annem olduğunu düşünüyordum. Ama her şeye alışmak mümkün, sadece zaman gerekir. Pek çok günlük mesele gibi alışılıyor. O zamandan beri beni terk etmesine hiç izin vermedim ve tüm anlatacaklarım bu kadar. Bu üçüncü hikâyemdi ve nasıl biteceğini bilmiyorum.

A1 dikkatle sordu: Ama tüm bunların ortak bir özelliği olduğunu düşünmüyor musun?

Tanrı aşkına hayır, diye karşılık verdi A2. Bu, sadece olayların vuku bulma biçimi. Eğer amacını bilseydim ilk önce bundan bahsetme ihtiyacı hissetmezdim. Ama bu sanki biraz dışarıdan gelen bir ıslık veya fısıltı duymak ve ikisini ayırt edememek gibi.

ROBERT MUSIL

Baltık'taki Balıkçılar

Dünyanın en önemli yazarlarından biri olan Robert Musil, *Baltık'taki Balıkçılar* adlı bu seçkisinde, nakış gibi işlediği cümleleriyle okuru ayrıntılarla dolu ve sembollerle örülü bir yolculuğa çıkartıyor. Kâh Maymun Adası'na uğruyor, kâh Çok Güzel Bir Yer'in tarifine girişiyor, kâh Anılar'dan bahsediyor. *Baltık'taki Balıkçılar*'da, kendine sözcüklerden yepyeni bir dünya kuran büyük bir yazarın evrenine adım atacaksınız.

Zamanla her şey etkileme kabiliyetini yitirir. Hayatımızın ana hatlarını ve bilincimizin temellerini oluşturan herhangi bir şey zamanla bilincimizdeki yerini kaybeder. Sabit bir şekilde devam eden rahatsız edici bir ses birkaç saat sonra duyulmaz hale gelir. Duvarlara astığımız resimler birkaç gün içinde âdeta duvarlar tarafından yutulur, nadiren önlerinde durup onlara bakarız. Kütüphanedeki kitap dizilerinin arasına yerleştirilen yarısı okunmuş kitaplar, asla sonuna kadar okunmazlar.

7 ₺
KDV DAHİL
ZEPLİN

ISBN 978-605-9115-51-3
9 786059 115513